

broedt sinds enige jaren niet meer op het vasteland bij Sandgerdi zoals de eigenaar van het desbetreffende weiland ons mededeelde. Om deze vogel te zien moet men een boot huren te Stykkisholmur en naar de eilandjes voor de kust aldaar varen, waar de soort sinds jaren broedt.

Tot slot nog een van de mooiste ervaringen van onze veertien dagen op IJsland. Bij het stadje Vik ligt een steile helling welke afdaalt naar de zee. Deze helling is bezaaid met rotsblokken waartussen als een groen bos tot twee meter hoog de

Aartsengelwortel (*Angelica archangelica* ssp. *litoralis*) groeit. Deze helling is de broedplaats van een duizendtal Papegaaiduikers (fig. 6) en het is een wonderlijk gezicht om af en aan overal deze parmantige vogeltjes met grote snelheid afremmend tussen de engelwortels te zien verdwijnen op weg naar hun holennest waar het wijfje of de jongen op voedsel wachten.

Tot zover enige indrukken van een eiland dat de moeite van een bezoek alleszins waard is.

Gevlekte scheerling

H. GRIFFIOEN

Sinds vele jaren ken ik in het Gooi een groeiplaats van de Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*), een van onze zeer vergiftige Schermbloemen. Het is een tweejarige plant. De zaden ontkiemen als regel vanaf augustus tot in oktober, waarna de jonge planten een wonderlijk mooi diep donkergroen wortelrozet vormen (fig. 1). De groei van deze rozetten gaat de hele winter — zij het traag — door. Waarschijnlijk is er alleen stilstand in de groei bij vorst van enige betekenis. Een andere plantesoort die 's winters zulke fraaie en grote bladrozetten heeft, dikwijls meer dan een meter in doorsnee, ken ik niet. Zelfs strenge vorst heeft weinig of geen invloed op de bladeren, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de in het najaar gegroeide bladeren van het Fluitekruid, die dikwijls al na geringe vorst verslappen en verwelken.

De Gevlekte-scheerling-populatie ontwikkelt zich optimaal op de vrij steile zuidhelling van een oude zandafgraving.

Langs de bovenkant van de helling loopt een pad met aan beide zijden boomsoorten als Beuk, Zomereik, Noorse esdoorn, Vederesdoorn en de onvermijdelijke Amerikaanse vogelkers. De onderzijde van de helling wordt begrensd door weiland.

In de herfst van 1976 telde ik ongeveer 250 jonge planten, waarvan veel door allerlei oorzaken zouden verdwijnen, maar naar ik verwachtte toch wel een 50-tal in bloei kwamen.

De soort is een echte licht- en warmte-minnaar. De weinige planten die langs het pad tot bloei komen en in de schaduw van de bomen staan, blijven veel kleiner, tot ongeveer 1 meter, dan de tegen de helling groeiende, die vaak meer dan 2 meter lang worden. De langs de onderrand van de helling en de in de kant van het weiland groeiende planten worden 's winters meestal afgevreten. Tot dusver heb ik nog niet kunnen ontdekken door welke dieren deze blijkbaar

Fig. 1. Wortelrozet van *Gevlekte scheerling* (*Conium maculatum*).

door hen goed te verteren lekkernij wordt gevreten. Het is niet onwaarschijnlijk dat het Konijnen zijn, die in de omgeving genoeg voorkomen.

In de zeer droge en warme zomer van 1976 kwamen de planten niet tot vruchtzetting en verdorden ze reeds tijdens de bloei. De Gevlekte scheerling is toch wel een plant die aangepast is aan droge bovengrond. De helling is in de bovenste laag nogal los en droog. De planten hebben echter een penwortel waarmee ze snel diep in de bodem kunnen doordringen. In oktober haalde ik een ongeveer 4 weken oude plant uit de grond waarvan de grootste bladeren, inclusief de bladsteel, een lengte hadden van 23 cm. De penwortel was reeds 62 cm lang en had slechts enkele zeer dunne zijwortels.

Tegen de helling is niet veel andere begroeiing, voornamelijk Kweek en langs

de onderrand wat Paarse dovenetel. Ook is er recent een vestiging van Stinkende gouwe. Langs de bovenzijde van de helling groeien onder meer: Klimop-ereprijs, Vogelmuur, Schaduwgras, Dolle kervel, Heggedoornzaad en soms Hondspeterselie. In de nabije omgeving groeit ook nog Fluitekruid en Zevenblad, zodat er in totaal 6 soorten Schermbloemen zijn te vinden.

Volgens „Plantengemeenschappen in Nederland”, door V. Westhoff en A. J. den Held, is de Gevlekte scheerling kensoort van de Bijvoet-orde (*Artemisietalia vulgaris*), voorkomende op onregelmatig gestoorde grond. Het is een ruderaal zoomplant. De nitraatrijkdome in de oorspronkelijke kalk- en nitraatarme Gooise zandbodem is ter plaatse ontstaan door het storten van tuinafval en waarschijnlijk ook door inwaaien van meststoffen uit

het weiland.

Voor zover ik heb kunnen nagaan is er recent weinig of geen onderzoek naar de soort gedaan. De plant heeft een groot areaal en komt voor in Europa, Afrika en Azië. Vroeger, toen de mens meer direct bij de natuur betrokken was, stond deze vergiftige plant wel in de belangstelling. F. A. W. Miquel schreef over de Gevlekte

scheerling in „De Noord-Nederlandsche vergiftige gewassen”, 1838, onder meer: „Dit gevaarlijke, verdoovende, doch ook iets scherpe gewas, is bij ons zeer gemeen aan de wegen, aan slooten, op brakke en slechte gronden, op kerkhoven enz. Volgens Prof. van Hall is om Amsterdam geene plant gemeener dan deze”. Prof. H. C. van Hall, in „Landhuishoudkundige

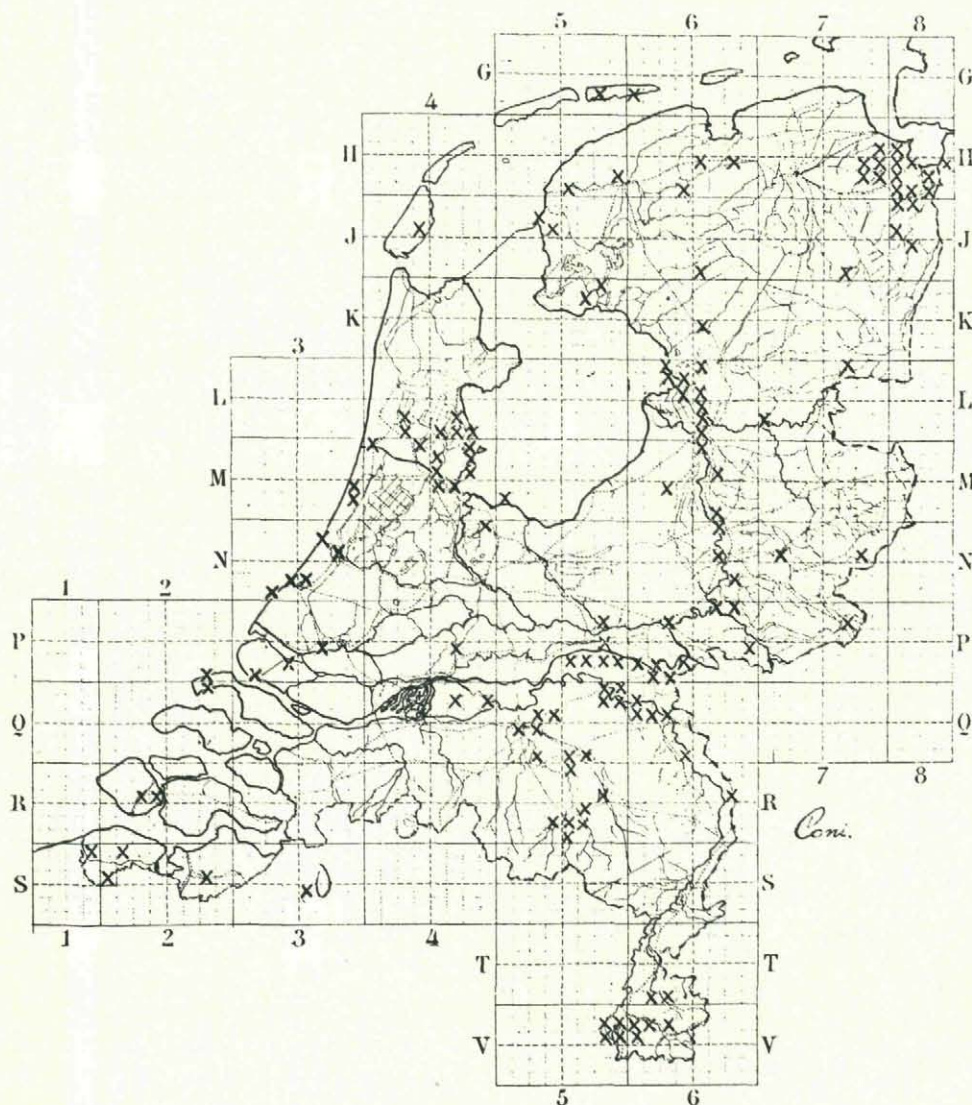

Fig. 2. Verspreiding van de Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*) in Nederland vóór 1950. Zij werd toen aangetroffen in ongeveer 140 uurhokken.

flora", 1854, vermeldt: veel ten oosten van Winschoten op de dijken en wallen der wateringen en bij Haren en Groningen. Dr. C. A. J. A. Oudemans, „De flora van Nederland", deel II, 2e druk, 1873, en H. Heukels, „De flora van Nederland", deel 2, 1909, vermelden respectievelijk tamelijk algemeen en vrij algemeen. De meest recente flora, „Flora van Nederland", door Heukels-Van Oostroom,

18e druk, 1975, zegt: vrij zelden aan dijken, wegen, langs weilanden en op kerkhoven.

Het I.V.O.N.-plantenkaartje van vóór 1950 (fig. 2) geeft ongeveer 140 uurhokken aan waar de Gevlekte scheerling toen was aangetroffen. Een duidelijke voorkeur voor een plantengeografisch district heeft de soort niet. De meeste vindplaatsen zijn gelegen in het fluviatiele-, haf- en

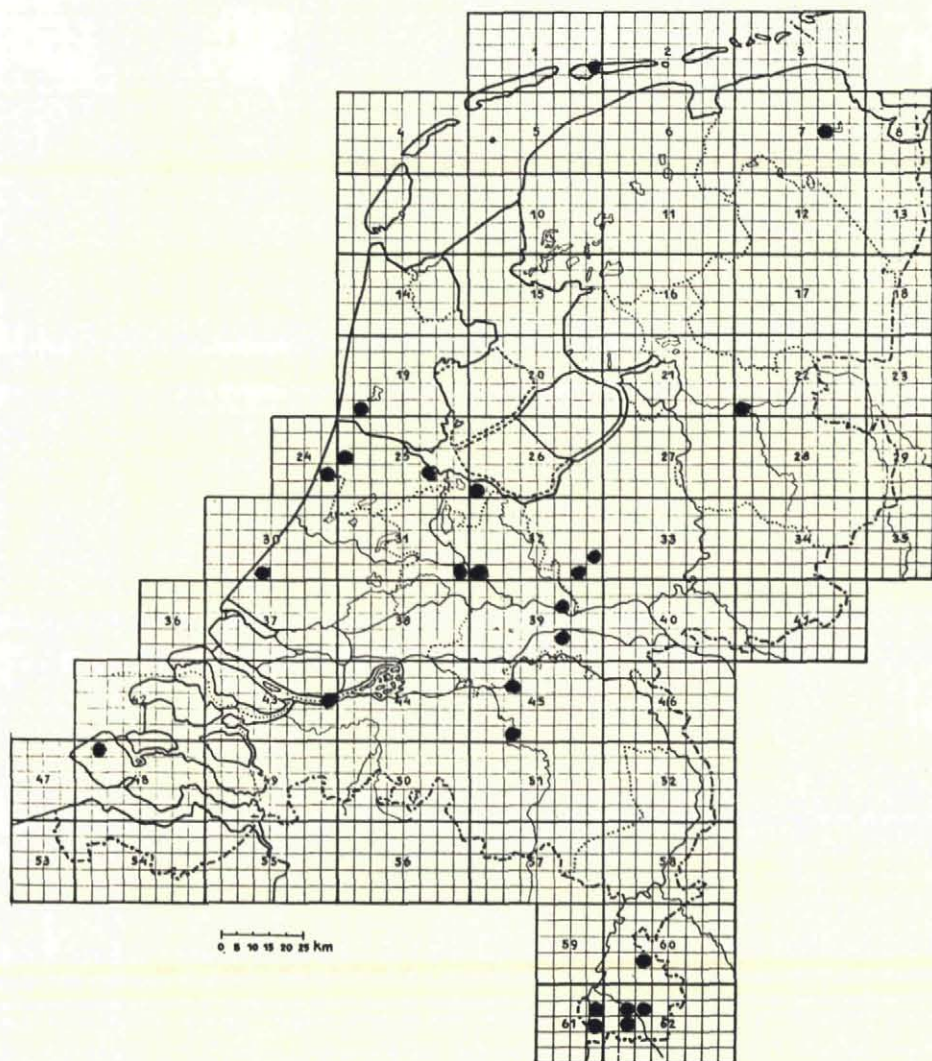

Fig. 3 Verspreiding van de Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*) in Nederland vanaf 1950; nog slechts aangetroffen in 25 uurhokken.

krijtdistrict. Dit zal wel verband houden met de voorkeur van de plant voor voedselrijke hellingen en dijken, die in deze districten het meest te vinden zijn.

Het plantenkaartje vanaf 1950 (fig. 3) geeft tot heden nog slechts 25 uurhokken aan waar de Gevlekte scheerling is gevonden. Uit de kaartjes van vóór 1950 en die vanaf 1950 tot heden, blijkt een sterke afname van de soort. De heer R. M. van Urk van het Rijksherbarium, die mij de kaartjes deed toekomen, merkt onder meer het volgende op:

1. De inventarisaties van vóór 1950 strekken zich uit over een periode van ongeveer 40 jaar, plm. 1910 tot 1950, terwijl de nieuwe inventarisatie pas sinds een 10-tal jaren goed op gang is gekomen.

2. De oudere inventarisaties werden veelal verricht door een groep van gerenommeerde floristen resp. botanici, die een uitgebreide soortenkennis hadden. Het inventariseren gebeurt tegenwoordig veelal door groepen studenten e.d. — al of niet onder leiding — die uiteraard nog niet altijd de uitgebreide soortenkennis van de ouderen bezitten. Het is van een soort als *Conium maculatum* zeer goed voor te stellen, dat hij door minder geoefende ogen voorbij gelopen wordt. Niet te verklaren op deze wijze is de afname in Friesland, de IJsselstreek, het Waalgebied en Zeeland, die na 1950 wel intensief en vakkundig zijn onderzocht. Van Zuidoost-Groningen, Waterland en Oost-Brabant, waar de soort veel voorkwam, bezit het Rijksherbarium geen recente gegevens. Op grond van de veronderstelling van de heer van Urk, dat de plant in het veld te weinig wordt herkend, kan verwacht worden dat het aantal vindplaatsen groter zal zijn dan thans sinds 1950 het geval is.

De Gevlekte scheerling zal in het veld waarschijnlijk veelal voor Fluitekruid (*Anthriscus sylvestris*) worden aangezien. Veel Schermbloemen met peterselie-achtige bladeren lijken in het veld op elkaar. Het Fluitekruid is zeer algemeen. Een Gevlekte scheerling in de nabijheid, of tussen een begroeiing met Fluitekruid, wat wel dikwijls voor zal komen, valt niet zo gemakkelijk op. Dat geldt ook voor een aantal andere Schermbloemen. In najaar en winter is de Gevlekte scheerling onmiskenbaar door de grote, meestal vrij platte wortelrozetten en de dikke holle, vaak paars gevlekte bladstengels. De bladeren van het Fluitekruid staan in najaar en winter wat meer rechtop, meestal niet zo duidelijk in rozetvorm, terwijl de bladsteel dunner en enigszins driekantig is, aan de bovenzijde wat hol. Voorts zijn de bladeren van het Fluitekruid wat lichter groen van kleur. De Gevlekte scheerling begint ongeveer met de bloei, als die van het Fluitekruid ten einde is. Tijdens de bloei is de soort onmiddellijk herkenbaar aan de ronde, lange, in het onderste deel bruinrood gevlekte holle bloeistengels.

Ondanks het feit dat de Gevlekte scheerling nog wel in enige uurhokken gevonden zal worden, is de plant thans zeldzaam. Waardoor de soort zo sterk afneemt weet ik niet. Ogenschoonlijk is er voor dergelijke zoomplanten nog wel ruimte. De soort lijkt naar mijn indruk toch wel bijzondere eisen aan haar milieu te stellen.

De bedoeling van dit stukje is slechts de aandacht op de mooie plant te vestigen. Het zou te betreuren zijn wanneer ze geruisloos uit ons land zou verdwijnen. Laten we de Gevlekte scheerling bij onze floristische en oecologische paradepaardjes voegen.